

PRAZGODOVINA

-nastanek glasbe in njene začetke raziskujeta **muzikologija** in **arheologija** pa tudi **etnomuzikologija**,

-prva glasbila – **magični obredi/jamske slikarije**

-prva glasbila iz lesa, kož, kosti,

-uporabljali za spremljavo **plesu** in **delu**,

-nekatera ljudstva še danes živijo na odmaknjenih delih sveta, kjer še ni prišlo do civilizacije.

SUMERCI:

-svečeniki,

-petje spremljali z brenkali, tolkali,

BABILON, ASIRIJA, MEZOPOTAMIJA:

-pričajo ohranjeni **reliefi**,

-brenkala (harfa), častasti bobni

EGIPT:

-dobro ohranjene slikarije in literatura,

-**pevske šole** (iz Male Azije),

-**dvojna piščal** (v obliki črke V),

-**vojaške godbe**,

-devetstrunska lira (izpopolnitev notnega zapisa),

HEBREJSKA GLASBA:

-glavni vir za preučevanje **Sveto pismo**,

-velik pomen glasbe **bogoslužju**,

-**antifonalni način** prepevanja (kratek napev),

-brenkala, trobila, tolkala,

- solisti ob spremljavi lire prepevali psalme,
- k bogoslužju vabili z mogočnim trobljenjem na šofar,
- starojudovska glasba vplivala na razvoj krščanske glasbe.

ANTIKA (obdobje starogrške kulture in rimskega imperija)

Grki:

- temelji na mitologiji (Olimp-bogovi),
- razvije se logos, ki razumno in harmonično ureja svet,
- od mitologije do logosa se izraža v kulturi, umetnosti, književnosti, kiparstvu, arhitekturi, glasbi

-1. obdobje: **HOMERSKA DOBA**

-bistvo glasbe **musika** (neločljiva povezanost verza, zvoka in giba),

-2. obdobje: **HELENIZEM**

-glasba in pesništvo se ločita in osamosvojita,

-na Z strani delfskega templja upodobljen Apolon, na V pa Dioniz:

2 načeli:

apolinično

dionizično

-lira (sozvočje, lepota,

-avlos (ekstatičnost, radoživot)

harmonija),

-opojnost, barbarstvo, kaos,

-duhovno, fantazijsko,

očaranost

lepo, osebno

-glasbene oblike: himnos, skolion, elegija, threnas

-cenili **dobro glasbo** (Platon)

-glasbi velika **pozornost** (vsi učenci vsaj 1 glasbilo, dela pesnikov),

-glasbo zapisovali s **črkovno notacijo**,

-gledališka umetnost

Rim:

-gl. ideja: univerzalna država na podlagi naravnega prava,

-latinščina,

-rimljane zanimala realnost,

- po arhitekturi posnemajo grke,
- pomembni misleci: Horacij, Ovid, Cicero,
- glasba namenjena **kultni rabi, zabavi** in zunanjemu **blišču**,
- Rim svoje razkošje razkazoval z orkestri, rimski cesarji razkazovali svoje veščine na glasbilih,
- glasba nepogrešljiva tudi v **arenah**

SREDNJI VEK

GLAVNE ZNAČILNOSTI ČASA:

- nastanek fevdalizma,
- križarske vojne,
- 100-letna vojna med Anglijo in Francijo,
- epidemija kuge v Evropi,
- razkol v katoliški cerkvi – dva papeža (Rim in Avignon)

MISELNOST:

- TEOCENTRIZEM
- **bog** je bil merilo vseh stvari,
- v cerkvenem obredu imelo pomembno vlogo **petje** (sprva enoglasno), iz njega se je kasneje razvila oblika **koral**,
- glasbil **ni bilo** (motijo vernike),
- v času Gregorja Velikega so zbrali in napisali vse koralne napeve
- zbirka melodij cerkvene glasbe se im. **GREGORIJANSKI KORAL**

POMEMBNE OSEBNOSTI: Hildegard von Bingen, Leoninus, Perotinus

ROMANIKA (1000-1250):

- prvo enostno slogovno določljivo obdobje v zahodnoevropski umetnosti,
- razcvete se cerkvena arhitektura (v obliki latinskega križa),

GOTIKA (13 do konec 15. stol):

- arhitektura
- mogočne katedrale kipijo navzgor, saj hočejo prikazati, da se sveti duh dviga navzgor k Bogu,
- težnja po realističnem upodabljanju

ARS ANTIQUA (notredamska šola v Parizu):

- pomemben napredek na področju **ritma** in **njegove notacije**,
- razcvet **večglasja**,
- glasbena vrsta **motet**

ARS NOVA (pozni sr. vek, središče v Franciji):

- skladatelji v glasbo vnašali več **izraza** in **raznolikosti**,
- prehod v renesanso

NAJPOMEMBNEJŠI SKLADATELJ: Guillaume de Machaut (izg. *Žuljam de Mašo*)

SLOVENIJA:

- v 8. stol. tudi Slovenci prišli v stik s krščansko kulturo (o tem priča Siški rokopis),
- **Kranjski antifonal** (koralni napevi),
- **Jurij Slatkonja** (prvi dunajski škof, dunajka kapela, dunajski dečki)

RENEZANSNA (15. in 16. stol.)

kulturno-umetniško obdobje, nastalo kot posledica ponovnega odkrivanja antike

GLAVNE ZNAČILNOSTI ČASA:

- konec fevdalizma → **kapitalizem**,
- **kriza Cerkve** (reformacije, protireformacije...),
- **husitske vojne** (turški vpadi, kmečki panti,...)
- Guttenberg izumi tiskarski stroj

MISELNOST:

- **HUMANIZEM**
- vzore in vzroke iščejo v antiki,
- prepoved **latinščine**,
- **človek postane merilo vsega**,
- jasnost, harmonija, lepota, razumljivost,
- v visoki renesansi **RACIONALIZEM** (razum)

ZNAČILNOSTI UMETNOSTI:

- arhitektura,
- prikazovanje prostora s pomočjo **perspektive**,
- anatomsko pravilno oblikovanje telesnosti

POMEMBNE OSEBNOSTI:

Michelangelo, Da Vinci, Shakespeare, ...

GLASBENE ZNAČILNOSTI:

- ljudska glasba postaja **vir navdiha** umetni glasbi,
- umetniki so **blizu naravi** (skušajo posnemati),
- pomembni postanejo **avtorstvo, izrazna moč in domišljija**,
- z nastankom orkestra v Bentkah se loči inštrumentalna od vokalne glasbe

OBLIKE: maša, motet, madrigal, balletto, ples

POMEMBNI SKLADATELJI: Orlando di Lasso, Claudio Monteverdi, Andrea Gabrielli

SLOVENIJA:

- izstopa **Jacob Gallus**, deloval po avstrijskih samostanih – pomembne skladbe motetov, maš,...
- Primož Trubar (1. pesmarica l. 1570)

BAROK (17. in prva polovica 18. stol.)

sprva slabšalni pomen, saj se je ljudem zdela nova umetnost grda, proti pravilom

GLAVNE ZNAČILNOSTI ČASA:

- fevdalizem,
- z absolutizmom se krepi **kraljeva oblast**, vzklik »Država, to sem jaz!« (kralj vse nadzoruje, podreja življenje drugih),
- **30. letna vojna** (katoličani-protestanti)
- Westfalski mir – začetek evropske politike

MISELNOST:

- **RACIONALIZEM**,
- **EMPIRIZEM** (znanost temelji na dokazih)
- **SUBJEKTIVIZEM** (cilj je izkazovanje svoje večvrednosti)
- občudovanje narave se zamnja z njenim podrejanjem

ZNAČILNOSTI UMETNOSTI:

- navidezna nepravilnost in nabuhlost,
- umetnost se **oddalji od narave** in stvarnosti,
- **celostna umetnina** – dopolnjevanje arhitekture, kiparstva, slikarstva

POMEMBNE OSEBNOSTI: Daniel Defoe, Jonathan Swift, Rembrandt, Galileo Galilei, ...

GLASBENE ZNAČILNOSTI OBDOBJA:

- cenjena **virtuoznost** in okraševanje melodij,
- glasba je **razkošje**,
- glasbeniki sodijo med **služinčad** → pesmi pišejo po navodilih delodajalcev in jih tudi izvajajo,
- glasba postane zapletena,
- ljubitelji glasbe ustanovijo akademije oz. klube kjer muzicirajo; v Ljubljani ustanovljena **Academia philharmonicorum**
- značilna **vokalno-inštrumentalna** glasba (solisti, zbor, orkester)

GLASBENE VSTE IN OBLIKE: Vokalno-inštrumentalne; oratorij, kantata, opera, Inštrumentalne; koncert, suita, preludij, fuga

POMEMBNI SKLADATELJI: Claudio Monteverdi, Antonio Vivaldi, Giuseppe Tartini, Johan Sebastian Bach, ...

SLOVENIJA:

- **1. opera** v Ljubljani,
- Isaac Posch, Janez Krstnik Dolar

KLASICIZEM (18. stol.)

-globoko **nasprotovanje baroku**, težnja nazaj k naravi → vračanje nazaj k naravnemu, preprostosti,

-ljubkost, nežnost, iskrenost, občutljivost

GLAVNE ZNAČILNOSTI ČASA:

- nove **politične ideje** (razsvetljeni absolutizem, republikanizem, ustavna, parlamentarna monarhija)
- čas **revolucij** (francoska-1789)
- Napoleon osvaja Evropo,
- fevdalizem umira

MISELNOST:

- **nadaljevanje racionalizma** -vzgoja in izobraževanje na vseh področjih
- umetniki najbolj svobodni ljudje,
- izvirnost,

ZNAČILNOSTI UMETNOSTI:

- **nasprotovanje** baročnemu blišču,
- umetnost naj vzgaja in plemeniti,
- slikarji prikazujejo življenje in naravo kot idealizirano lepoto

POMEMBNE OSEBNOSTI: Voltaire, Jean Rousseau, Johan Wolfgang Goethe, A. T. Linhart, Valentin Vodnik, ...

GLASBENE ZNAČILNOSTI OBDOBJA:

- glasba postane bolj **enostavna**,
- glasba postane **splošna dobrina**,
- skladatelj ni več samo avtor glasbe → organizirati mora koncerte, z zaslužkom plačati dvorano in izvajalce,
- glasba se **podreja tržnim zakonitostim**

GLASBENE VRSTE IN OBLIKE: sonatni stavek, sonata, simfonija, rondo, koncert, opera

POMEMBNI SKLADATELJI: Joseph Haydn, W. A. Mozart, L. V. Beethoven,...

SLOVENIJA:

- Jakob Zupan (opera Belin → pozabljena)
- **Janez Krstnik Novak** (napisal glasbo Figaro k veseloigri Matiček se ženi)

ROMANTIKA (19. stol.)

GLAVNE ZNAČILNOSTI ČASA:

- razkroj fevdalizma,
- **industrializacija**,
- možične selitve s podeželja v mesta,
- 1848-**pomlad narodov**

MISELNOST:

- razklano med idealizmom in materializmom

ZNAČILNOSTI UMETNOSTI:

- opisovanje **realističnega življenja**,

POMEMBNE OSEBNOSTI: Aleksander Sergejevič Puškin, James Watt, George Bell, France Prešeren,

...

GLASBENE ZNAČILNOSTI OBDOBJA:

- **bogata barvita zvočnost**,
- uveljavijo se **male oblike** – primerne za izražanje trenutnih čustvenih razmer,
- preprosto urejeno melodijo zamenja **čustveno razgibana**

POMEMBNI SKLADATELJI: Franz Schubert, Richard Wagner, Giuseppe Verdi, Čajkovski, Smetana, Dvoržak, ...

SLOVENIJA:

- romantika se v glasbi pojavi šele leta **1860**,
- skladatelji: Benjamin Ipavec, Gregor Rihar, Jurij Fleišman,...